

I

GENERALITATS

Entre els nombrosos jueus que serviren el rei Pere *el Gran* ¹ n'hi ha un, Açac el-Calvo, ² el qual s'ocupà principalment d'obtenir cavalls per al Rei i per a l'infant Alfons. La seva activitat és documentada (amb alts i baixos) des de l'any 1278 fins al 1285, és a dir, àdhuc després d'ésser dictades les lleis restrictives que allunyaren els jueus dels càrrecs administratius de la Corona de Catalunya-Aragó, fet que no ens ha de sorprendre, atès que no ocupava cap *càrrec*, ni tenia cap títol ni tan solament disposava de jurisdicció sobre cristians.

Açac el-Calvo era aragonès, de Calataiud, ³ i ja el 1263 ell i tres germans seus s'ocupaven d'afers de cavalls, puix que els homes de la confraria de Calataiud ⁴ els prohibiren de dedicar-se a aquesta activitat, prohibició que fou anul·lada per Jaume I. ⁵ D'això hom podria pensar que els el-Calvo tingueren alguna relació *comercial* — comerç de cavalls, en tot cas — amb aquest Rei; però jo no gosaria pas assegurar-ho, car no he sabut trobar cap referència a aquest comerç en els documents coneguts, ⁶ bé que a la darrereria del seu regnat Jaume I li concedí exempció vitalícia d'impostos. ⁷

Per contra, he trobat un cert nombre de documents relacionats amb aquesta activitat d'Açac en els registres de cancelleria corresponents al regnat de Pere *el Gran*. Molts d'aquests textos esmenten Açac amb el qualificatiu de

¹ Vegeu, en general, DAVID ROMANO, *Los funcionarios judíos de Pedro el Grande de Aragón* (Barcelona 1970).

² Les grafies són lleugerament discordants, tot i que predominen Açac(h) (disset vegades) i Issach (deu) per al nom, i *elCalvo* (tretze) i *elCalbo* (dotze) per al cognom. Altres grafies: *Assach* (dues), *Asach* (una), *Isçach* (una), *alCalvo* (dues) i *alCalbo* (dues).

³ Vegeu, per exemple, Reg. 59, fols. 74-3 i 74v-1 (ambdós del 25-8-1282); Reg. 46, fol. 225-8 i Reg. 52, fol. 32-3 (ambdós del 10-9-1283), etc.

⁴ No sé pas de quina confraria es tracta, ni tan solament podria assegurar que fos jueva.

⁵ Tot això consta en Reg. 12, fol. 134v-2 (15-12-1263 = JOSEPH JACOBS, *An inquiry into the sources of the history of the Jews in Spain* (London 1894), núm. 260 = RÉGNÉ, núm. 231).

⁶ Reg. 13, fol. 164v-2 (1-5-1264 = JACOBS 283 = RÉGNÉ 258); Reg. 13, fol. 185-2 (4-6-1264 = JACOBS 292 = RÉGNÉ 268). — Haig de dir que no he fet recerques directes en els registres del temps de Jaume I.

⁷ Reg. 19, fol. 40-1 (11-8-1273 = RÉGNÉ 559 = MIRET: *Itinerari de Jaume I*, pàg. 484 i n. 3).

«judeus noster»⁸ — un només com a «fidelis»⁹ —, la qual cosa, si no és segur que vulgui dir que pertanyia a la casa del Rei, com a mínim és indicatiu d'una relació estreta. Evidentment, la relació no era pas la mateixa amb l'infant Alfons, car en els registres d'aquest mai no s'anomena Açac «judeus noster» i tan sols dues vegades «fidelis noster».¹⁰

II

ADQUISICIÓ DE CAVALLS A CASTELLA PER ENCÀRREC DEL REI

El rei de Castella (Alfons X) havia concedit a Pere *el Gran* un permís d'exportació de cinc cavalls cada vegada que tingués lloc la fira d'Alcalà,¹¹ que devia fer-se el mes de març o d'abril.¹² Açac el-Calvo s'encarregà de portar a efecte aquesta concessió el 1279 i el 1280 com a enviat especial del Rei, i per aquest motiu hagué d'anar a Castella. També hi anà altres vegades en missió oficial, sempre per comprar cavalls, però no pas en relació amb aquest permís.

El juny de 1278 li foren concedits a Açac tres mil sous jaquesos per a un viatge que havia d'iniciar el dia de Sant Joan a fi de comprar cavalls per al Rei.¹³ El punt de partida del viatge era sens dubte Calataiud,¹⁴ però no he pogut fixar quin era el lloc de destinació.¹⁵ He pensat que no fos Castella; ¹⁵ dos fets s'oposen, però, a aquesta hipòtesi: l'un, que la quantitat concedida li fou lliurada en moneda aragonesa; ¹⁷ i el segon, que l'agost el Rei

⁸ Per exemple, Reg. 40, fol. 127v-1 (18-6-1278), Reg. 40, fol. 144v-2 (1-8-1278 = RÈGNÉ 706), Reg. 42, fol. 248-6 (publicat a l'apèndix), etc.

⁹ Reg. 46, fol. 48-1 (18-8-1280).

¹⁰ Reg. 59, fol. 74-3 (25-8-1282 = RÈGNÉ 953), i Reg. 62, fol. 153v-3 (16-4-1285).

¹¹ El permís és esmentat tres cops: Reg. 42, fol. 248-6 (publicat a l'apèndix); Reg. 60, fol. 90v-2 (18-4-1283) i fol. 91-2 (19-4-1283).

¹² La fira fou concedida pel rei Alfons VIII de Castella el 1184: JULIO GONZÁLEZ, *El reino de Castilla en la época de Alfonso VIII*, II (Madrid 1960), 729, document núm. 422. Havia d'ésser celebrada anualment, durant deu dies comptats des del diumenge de «quasi modos», és a dir, des del diumenge que segueix el de Pasqua. — I, efectivament, els documents esmentats a la nota 11 són datats al mes d'abril, i al mes de març el de la nota 19. I el document de l'apèndix (datat a 11-4-1280) parla de la fira com *nuuc instantem*: el 1280 el diumenge de «quasi modos» s'escaigué el 28 d'abril.

¹³ Reg. 40, fol. 127v-1 (18-6-1278).

¹⁴ Això es dedueix de dos fets: que Açac era de Calataiud i que el lliurament de la quantitat havia de fer-lo Aaron Abinafia o el seu fill Mossé, funcionaris administratius jueus l'activitat dels quals fou exercida principalment a Calataiud i els seus voltants.

¹⁵ El text és parcialment esborrat i àdhuc amb l'auxili dels raigs ultraviolats només he pogut llegir: «cum mittamus Açacum alCalvo, judeus noster, ad ...ni(?) / de Brecha in proximo venienti festo Sancti Johannis pro emendis equis ad opus nostri...»

¹⁶ En tot cas no és la fira d'Alcalà, car el document és del mes de juny — certament, és possible un ajornament de la celebració de la fira — i, a més, no sabem si la concessió d'Alfons X ja existia aleshores.

¹⁷ L'any 1279 li foren donats morabetins burgalesos (vegeu el paràgraf següent).

manà comparèixer davant seu el peatger de Pina per respondre d'haver aturat Açac i d'haver-li exigit el pagament del peatge quan anava a presència del Rei amb un ramat de cavalls propietat de Pere *el Gran*.¹⁸ Si aquest darrer fet té relació amb el viatge del dia de Sant Joan, hom podria pensar que els cavalls havien d'ésser comprats a la zona pirenenca d'Aragó (hipòtesi que concorda amb la concessió de moneda jaquesa).

La qüestió sembla més clara l'any 1279. El mes de març el Rei li manà d'anar a Castella i per a les despeses d'aquesta anada li atorgà quatre mil morabetins burgalesos,¹⁹ és a dir, que la indicació del punt de destinació s'acorda bé amb el fet que la quantitat li sigui lliurada en moneda castellana i no pas aragonesa. Tot i mancar l'esment de l'objecte del viatge, crec que no és gens arriscat de suposar que era la compra de cavalls.

Només l'any següent, el 1280, la qüestió és palesa i inequívoca. Pere *el Gran* havia designat Açac per a anar a la fira d'Alcalà, de pròxima celebració, per tal de portar-ne els cavalls esmentats en el permís d'exportació castellà. I per a facilitar-li la tasca el Rei li donà una carta adreçada als funcionaris i súbdits castellans a fi que no impedissin a Açac de treure els cavalls de Castella i de portar-los a Aragó.²⁰

No he pogut saber si també complí aquesta missió els anys 1281 i 1282: manquen els documents per a respondre positivament o negativament. Per contra, és ben evident que no hi anà el 1283, almenys com a delegat oficial, car el mes d'abril l'infant Alfons li escriví una carta amb dues peticions: la primera i principal, que el permís d'exportació concedit pel rei de Castella, el donés a Juan Pérez Zapata, designat per a anar a la fira d'Alcalà a comprar cavalls per a l'Infant; i la segona, que en cas que ell, Açac, hi anés per afers propis, ajudés Pérez Zapata en la realització de l'encàrrec.²¹ Si realment anà a Alcalà, no ho sé pas.²²

L'any següent, és a dir, el 1284, tampoc no hi ha constància documental de l'anada d'Açac a Alcalà. Però el mes de setembre el Rei li atorgà un permís per a importar quatre cavalls «ad opus infantis Alfonsi». ²³ És cert que el do-

¹⁸ «Cum ipse veniendo ad nos cum equis nostris faceret transitum per Pinam» (Reg. 40, fol. 144v-2 [1-8-1278 = Règné 706]). Evidentment Pina no és en el camí de Calataiud a Castella; però els fets que motivaren la citació del peatger no són fixats cronològicament i poden correspondre a qualsevol moment, àdhuc anterior al mes de juny.

¹⁹ Reg. 46, fol. 6-3 (17-3-1279). També els hi paga Aaron Abinafia (seguint indicacions de Jucef Ravaya).

²⁰ Reg. 42, fol. 248-6 (publicat a l'apèndix).

²¹ Reg. 60, fol. 90v-2 (18-4-1283). Però el permís el tenia Aaron Abinafia, car l'endemà l'Infant li escriví perquè el fes arribar a mans de Pérez Zapata: Reg. 60, fol. 91-2 (19-4-1283).

²² No té cap mena de relació amb això el permís d'importació del setembre del mateix any (vegeu la nota 37). — Pérez Zapata sí que hi anà: vegeu FERRAN SOLDEVILA, *Pere II el Gran: el desafiament amb Carles d'Anjou*. EUC, 9 (1915-1916), pàg. 168, doc. núm. 8.

²³ Reg. 46, fol. 226v-3 (20-9-1284).

cument no especifica que hagin d'ésser importats de Castella; atesa, però, la zona geogràfica de l'actuació d'Açac, és a dir, la vall del Jalón, prop de la frontera castellana i allunyada d'altres països estrangers, i per esguard del fet que totes les adquisicions — cal exceptuar la dubtosa de l'any 1279 — les féu a Castella, no és gens arriscat de suposar que també aquesta vegada fossin cavalls de Castella ²⁴ (no pas però de la fira d'Alcalà, tenint en compte la data d'aquesta concessió).

A més dels documents esmentats fins ara, n'hi ha d'altres ²⁵ que al·ludeixen a permisos d'importació de cavalls sense dir que siguin per al Rei o per a l'Infant, bé que no hem d'excloure del tot aquesta possibilitat, atès que vengué cavalls al Rei vuit o nou vegades. ²⁶

III

VENDA DE CAVALLS AL REI

Durant el regnat de Pere *el Gran*, i per manament del Rei mateix o de l'Infant, hom comprà a Açac el-Calvo alguns cavalls. De fet, les notícies són poc abundoses per a poder treure'n conclusions orgàniques; però a base dels vuit o nou documents conservats, ²⁷ se m'acuden les observacions següents:

Els animals de sella no eren tan solament per al Rei, sinó també per a personatges i persones de diversa importància i categoria (barber, escuder, mes-

²⁴ Un altre argument positiu és que en el Reg. 46, fols. 224-226v, hi ha una llarga llista de persones a les quals foren concedits el 1283 i el 1284 albarans d'importació de cavalls, en nombre variable des d'un fins a vint cavalls: es tracta sempre d'importacions de Castella, segons la indicació explícita del fol. 224-r.

²⁵ Vegeu més endavant, § V.

²⁶ Vegeu § III.

²⁷ Dono ací la llista: 1) cavall comprat expressament per a l'escuder reial Jimeno Blas (Reg. 46, fol. 48-r [18-8-1280]); 2) el Rei reconeix deure a Açac quatre-cents sous jaquesos per un cavall blanc d'or que li comprà l'any passat (1281 o 1282?, vegeu nota 29) (Reg. 52, fol. 27-3 [30-4-1282 = RÈGNÉ 9141]); 3) ordre de l'Infant a Enego López de Jassa, batlle general d'Aragó, de pagar a Açac mil sous jaquesos per un cavall blanc d'or que l'Infant li comprà per al Rei (Reg. 71, fol. 139-2 [28-5-1283 = RÈGNÉ 1071, que remet erròniament al Reg. 61]); 4) ordre del Rei a Pero Martínez d'Artesona, justícia d'Aragó, de pagar vuit-cents sous jaquesos al cavaller Ramon de Molina, que aquest, en nom del Rei, pagà a Açac per un cavall que el Rei li comprà, del qual féu donació al mateix Ramon de Molina (Reg. 52, fol. 32-3 [10-9-1283 = RÈGNÉ, 1088, que data el document al 20-9-1283]); 5) ordre de l'Infant a Muça de Portella de comprar a Açac un cavall i de donar-lo a Berenguer de Montpaó (Reg. 71, fol. 156-10 [18 ó 19-9-1284; vegeu nota 28]); 6) ordre de l'Infant a Muça de Portella de comprar un rossí a Açac i de donar-lo al barber Jimeno (Reg. 71, fol. 157v-4 [16-11-1284]); 7) ordre del Rei al recaptador de les rendes de la «domus episcopalis» de Saragossa de pagar a Açac la resta dels mil sous jaquesos per un cavall que el Rei li comprà i que encara té Açac (Reg. 58, fol. 24v-1 [15-5-1285]); i 8) ordre del Rei a Muça de Portella de pagar a Açac nou-cents cinquanta sous jaquesos per un cavall que li comprà i que després donà al mestre racional Pere de Livià (Reg. 58, fol. 32v-3 [24-6-1285]). — Potser també fa al·lusió al pagament d'un cavall l'ordre de l'Infant al justícia de Calataiud d'obligar Joan de Rocafort, recaptador de cenes, a pagar cinc-cents sous jaquesos a Açac (Reg. 62, fol. 153v-3 [16-4-1285]), document expedit amb el vist i plau de Muça de Portella).

tre racional, cavaller, noble) i aquesta és la raó que els preus — sempre en moneda jaquesa, quan són esmentats — siguin molt variables, des d'un mínim de quatre-cents cinquanta fins a mil sous jaquesos en els dos casos en què es tracta de cavalls per al Rei personalment,²⁸ amb un total de quatre mil dos-cents sous jaquesos per als cinc casos en què és esmentat el preu del cavall, i sense que hi hagi la possibilitat de deduir un preu mitjà, car un cavall blanc d'or («de pilo bagio») costa quatre-cents cinquanta sous jaquesos una vegada i mil una altra.

El nombre de vendes augmenta d'un any a l'altre: el 1280 i el 1281²⁹ tenim notícies d'un cavall l'any; dos cavalls el 1283; un cavall i un rossí el 1284, mentre que el 1285 són dos o potser tres cavalls.³⁰

A més, cal dir que a vegades Açac el-Calvo té — en dipòsit? — cavalls del Rei: un cop el 1278³¹ — un ramat que duu al Rei —; un altre cop l'any 1285.³²

IV

ALTRES ACTIVITATS PÚBLIQUES

Encara cal esmentar dos altres textos que palesen l'activitat pública d'Açac, sense cap al·lusió a cavalls, almenys explícita. Tots dos procedeixen de la cancelleria de l'Infant i pertanyen al període d'absència del Rei, tot aqueferat en l'ocupació de Sicília i en el desafiament de Bordeus.

El primer és una nòtula més que no pas un document, i conté una ordre de presentar-se a l'Infant,³³ sense que en siguin dits els motius. Val a dir que la mateixa ordre fou enviada a Muça de Portella, a Aaron Abinafia i a Juan Pérez de Calzones, justícia de Tarassona, i l'únic denominador comú de tots aquests funcionaris és llur zona d'actuació: Tarassona i Calataiud o, en termes

²⁸ Hem d'observar que al final del document núm. 5 esmentat a la nota 27 fou afegida aquesta nota: «Postea fuit sibi missa littera quod si pro mino[re] precio dictum equum habere non poterit, emat ipsum pro .MCCC. solidos jaccenses».

²⁹ També podria ésser l'any 1282, car el document (núm. 2 de la nota 27) diu que comprà el cavall l'any passat: atesa la datació per l'any de l'Encarnació, bé podria ésser dels tres primers mesos d'aquest 1282.

³⁰ El tercer cavall podria ésser l'esmentat en el document alludit al final de la nota 27.

³¹ Reg. 40, fol. 144v-2 (1-8-1278 = Règne 706), esmentat a la nota 18 i al text corresponent.

³² Reg. 58, fol. 24-6 (15-5-1285): ordre del Rei a Domingo de la Higuera de pagar el portador, Jaime de Calatayud, que marxa cap a Calataiud per tal de recollir un cavall del Rei que té Açac (despeses de Jaime i del menjar del cavall durant quinze dies). — Domingo de la Higuera és el mercader de Calataiud que acompanyà Pere el Gran a la lliça de Bordeus: vegeu SOLDEVILA, *El desafiament amb Carles d'Anjou* (citat a la n. 22).

³³ Reg. 59, fol. 43 v-2 (25-7-1282).

més generals, la frontera amb Castella, cosa que em fa suposar que havia de tractar-se de la preparació defensiva d'aquesta frontera.

L'altre text és una breu al·lusió al fet que Aaron Abinàfia envià tres mil sous jaquesos a Pero Martínez d'Artesona, justícia d'Aragó, mitjançant Açac.³⁴

V

AFERS PRIVATS I SITUACIÓ PERSONAL

A més de treballar al servei del sobirà i del primogènit, Açac el-Calvo tenia també les seves activitats privades, centrades principalment, però no exclusivament, en negocis de cavalls. La possibilitat de poder anar a Castella per compte propi és clarament esmentada en un document ja citat,³⁵ on, després de demanar-hi el permís d'exportació de la fira d'Alcalà per tal de lliurar-lo a Pérez Zapata, afegeix: «et si forte vos fueritis ad feriam predictam presentis...».

I, en efecte, en dues ocasions li foren atorgats permisos d'importació de cavalls:³⁶ la primera el 1283, per a dos cavalls, amb la condició expressa de passar-los per Ariça,³⁷ a la part alta de la vall del Jalón, la qual cosa sens dubte vol dir que havien de procedir de Castella; la segona el 1284, per a cinc cavalls, i bé que aquesta vegada³⁸ no hi hagi cap indicació explícita que siguin de Castella, en tots els albarans en què és esmentat el lloc de trànsit, aquest és Ariça o Tarassona.³⁹ Tanmateix, no crec pas que puguem excloure del tot la possibilitat que, a curt o llarg terme, també aquests cavalls fossin comprats per al Rei o per a l'Infant.

D'altra banda, sabem que Açac comprà les rendes de Daroca corresponents a l'any 1284 i estengué un debitori per dos mil quaranta-sis sous i vuit diners.⁴⁰ No sé per què aquest document arribà a les mans del boteller reial

³⁴ Reg. 71, fol. 141-1 (8-6-1283).

³⁵ Vegeu la nota 21 i el text corresponent.

³⁶ També foren atorgats als seus germans Jahudán i Abraham dos cavalls a cadascú, el 22 i el 23 de juny de 1284 (Reg. 46, fol. 225v).

³⁷ Reg. 46, fol. 225-8 (10-9-1283). A Ariça havia de dipositar la garantia de no reexportar-los: a això al·ludeix la frase el·líptica «et debet ibi assecurare», explicada al fol. 224-1 amb les paraules: «ca nos avemos tomado d'ell segurdad e buen recabdo que lo traha para servíçio nuestro e de don Sancho, e que non se vendrá nin se alienará fuera nuestro senyorio».

³⁸ Reg. 46, fol. 226-cap al final (3-8-1284).

³⁹ És la llista de què he parlat a la meua nota 24. En els fols. 226 i 226v tan solament una vegada és dit el punt de pas, i és Ariça.

⁴⁰ Segurament jaquesos, bé que el document no ho digui.

Dalmou de Vilarrasa : ⁴¹ : el fet és, però, que pocs mesos més tard hi hagué una causa entre Açac i Dalmou. ⁴²

Altres notícies referents a Açac són de caire personal i representen una prova de la seva bona posició econòmica, guanyada o augmentada amb els seus negocis i comptant amb la protecció del sobirà. Posseïa a Calataiud com a mínim unes cases ⁴³ i una heretat, ⁴⁴ i, evidentment, devia pertànyer a l'alt estament de l'aljama, ateses les exigències que li feien tant els funcionaris cristians ⁴⁵ com les autoritats jueves. ⁴⁶

I, com a acabament, un episodi anecdòtic : el 1284 Açac fou ferit pel seu correigionari i conterrani Jahudán Avenalahut, ⁴⁷ a instigació d'altres jueus de Calataiud, concretament Jucef, Isac i Mossé Avenalahut i Jacob Alhazán. ⁴⁸ Jahudán, autor directe de les ferides, fou arrestat i després enviat al Rei ; ⁴⁹ els béns dels instigadors foren embargats, ⁵⁰ i ells mateixos hagueren de presentar-se al Rei per tal de respondre del delicte d'instigació. ⁵¹

⁴¹ Reg. 46, fol. 207v-2 (11-6-1284 = RÉGNÉ 1153). Dalmou el lliurà a Mateu de Narbona, i el Rei el demana a Enego López de Jassa.

⁴² Reg. 56, fol. 12v-4 (27-2-1285 = RÉGNÉ 1296) : el Rei encarrega a Galacián de Tarba, batlle i merino de Saragossa, l'apel·lació de la sentència dictada pel jutge Ramon Calvet en la causa entre Dalmou i Açac per una certa quantitat de diners.

⁴³ Reg. 48, fol. 183v-4 (17-11-1280) : ordre al justícia de Calataiud de fer enderrocar un cantó tocant a les cases d'Açac.

⁴⁴ Reg. 48, fol. 183v-3 (17-11-1280) : ordre al justícia de Calataiud que lliuri a Açac un «hereditamentum» pertanyent als «fratrum de penitencia». Vegeu també Reg. 67, fol. 97-2 (16-10-1286 = RÉGNÉ, 1656).

⁴⁵ Ordre de l'Infant (Reg. 59, fol. 74-3 [25-8-1282 = RÉGNÉ 953]) a Martín Ferrández de Sayas de no agreujar contra dret i açuna a Açac i altres jueus de l'aljama; i una altra ordre (Reg. 59, fol. 74v-2 [25-8-1282 = RÉGNÉ 955]) al batlle i als *adelantats* dels jueus de Calataiud de no procedir contra Açac sense coneixement dels jutges anomenats, és a dir, els *adelantats* de Saragossa (vegeu nota 46). — La *açuna* és aci la llei jueva; els *adelantats* eren les autoritats de les aljames aragoneses.

⁴⁶ Al Reg. 59, fol. 74v-1 (25-8-1282 = RÉGNÉ 954), l'Infant encarrega als *adelantats* dels jueus de Saragossa l'estudi dels greuges fets a Açac per raó d'una *tacanà* dictada per l'aljama de Calataiud; fins que aquests hagin acabat l'estudi, els *adelantats* de Calataiud no hauran de procedir contra ell (vegeu el segon document esmentat a la nota 45). — La *tacanà* (en hebreu *taqqanà*) és un ordenament establert per l'aljama per qüestions internes.

⁴⁷ He elegit aquesta grafia (Reg. 46, fol. 149-4), bé que també en trobem d'altres: «Avenhalau» (Reg. 46, fol. 206-6), «Avenlahu» (Reg. 46, fol. 206-5) i «Avenalahut» (Reg. 46, fol. 149-4).

⁴⁸ El cognom és escrit una vegada «Alhazan» (Reg. 46, fol. 149-4) i una altra «Alazar» (Reg. 46, fol. 206-6).

⁴⁹ Reg. 42, fol. 149-4 (10-1-1284 = RÉGNÉ 1099) i Reg. 46, fol. 206-5 (5-6-1284 = RÉGNÉ 1149).

⁵⁰ Reg. 46, fol. 149-4 (10-1-1284 = RÉGNÉ 1099).

⁵¹ Reg. 46, fol. 206-6 (5-6-1284 = RÉGNÉ 1150). S'han de presentar al setge d'Albarrassí. Sobre la repercussió d'aquest fet al temps del rei Alfons, vegeu RÉGNÉ, 1533, 1546, 1556, 1582, 1655. A la darrereria del regnat del rei Pere o al principi del d'Alfons, Açac el-Calvo transportà el seu domicili a Castella — no a «Ciutadilla» (?), com interpretà RÉGNÉ, 1755 —; però abans del 20 de juliol de 1287 ja havia tornat a Calataiud (Reg. 75, fols. 14v-15).

A P È N D I X

Carta de Pere el Gran als funcionaris i súbdits castellans pregant-los d'ajudar el seu delegat oficial Açac el-Calvo, que parteix vers la fira d'Alcalà a comprar cavalls, segons la llicència d'exportació atorgada pel rei de Castella.

Alzira, 11 abril 1280

Universis officialibus et supditis illustris regis Castelle ad quos presentes pervenerint, salutem et dilectionem. Cum nos mittamus Açacum el Calvo, judeum nostrum, ad feriam de Alcalano, nunc instantem, ut de ipsa feria possit extrahere loco nostri illos equos de licencia predicti regis nos possumus extrahi facere de Castella, rogamus vos quatenus eidem Açacho super extrahendis ipsis equis et ad nos adducendis nullam [sic!] impedimentum vel contrarium faciatis, immo provideatis ei et rebus suis ac predictis equis de securo et libero transitu et ducatu, et regraciabimur illud vobis. Data Algezire .iiii°. idus aprilis anno Domini .m°.cc°.lxxx°. P. de Bonastre.

(ACA, Reg. 42, fol. 248-6)